

Pavla Loucká /
Ludmila Trapková
a Vladislav Chvála
**ŽENA A MUŽ
V RODINĚ**

Vyšehrad

Tato kniha vychází s podporou
pana Ludvíka Hegrlíka

Kniha vychází
v roce 80. výročí založení
nakladatelství Vyšehrad
|1934–2014|

Copyright © Pavla Loucká,
Vladislav Chvála, Ludmila Trapková, 2014

ISBN 978-80-7429-479-2

Jazyk žen a mužů

Když pozorně sleduji, co říkáte, uvědomuji si nejen rozdíly mezi mužským a ženským jazykem, ale také jazykové rozdíly vyplývající z naší každodenní praxe. Co by mezi terapeuty a filologem mohlo být jazykovým „mostem“? Snad metafora? Ta totiž trefně míří do hloubky, a přesto je srozumitelná. Do jaké míry metaforu využíváte ve své praxi?

V.: Bez metafor to ani nejde. Málokdy je nám dostupná myšlenka druhého ve své úplnosti, jak on to myslel, když říkal třeba „je tu chladno“. Je mu zima tak, jak ji znám já? Nebo chtěl říci, abych ho zahřál? Nebo to znamená, že ho tady nikdo nepřijal mezi své? Slova více či méně symbolizují to, co chceme vyjádřit. Slovy malujeme, abychom vystihli to, jak se cítíme, nebo jak vnímáme situaci, slovy šermujeme, ohmatáváme situaci, ve které se nacházíme. Za slovy se skrýváme, držíme se stranou, hlídáme si intimitu. Otázka na chvíli osvětlí část neviditelného světa toho druhého nejprve jemu, a když odpoví, pak i nám.

Slova, která nám někdo říká, jsou jako divoká zvířata, která si musíme nejprve ochočit, než je přijmeme do svého světa. Říká, že jsem moc hodný. Co tím myslí? Kam směřuje? Co v jeho světě znamená „být hodný“? Není to totéž, co jinde „hloupý“? V terapii už nejde jen o jednotlivá slova, tam musíme dbát na vyjasnění jejich významu, co pro koho znamená, už to je někdy léčivé. Ale častěji jsou to metafory, kterými se pokoušíme popsat, jak rozumíme jejich situaci. Třeba: „Teď mi to připadá, jako byste jeli spolu na plachetnici a snažili se vyrovnávat její náklon ve větru. Jenže čím více se jeden

nakláníte na jednu stranu, tím více to druhý musí vyvažovat na druhou stranu. A nakonec vypadáte, jako byste oba viseli přes hranu lodě až nad hladinu, a je to hrozná dřina, místo abyste si sedli vedle sebe u stěžně a v klidu si povídali...“

To je popis dojmu, který vidíme často, protože partneři mají tendenci se polarizovat a vyvažovat. Jindy přirovnáme situaci rodiny k vodákům, kteří se „cvakli“ pod jezem a teď se tam mlátí ve válci pořád dokola a polykají andělíčky... To když rodina stagnuje v nějaké vývojové fázi a ne a ne se dostat dál. Tohle přirovnání lépe vystihuje situaci, je přijatelnější, pochopitelnější, než kdybychom suše konstatovali, že je rodina v anorektické stagnaci...

Jak jsou dnes lidé k obraznému vyjadřování vnímaví?

L.: Škoda, že se dnes tak málo čtou básně. Kultivovali bychom smysl pro metafory a vědoměji bychom zažívali jejich léčebnou moc. Vezměte si takového Karla Kryla. Mluví se o něm jako o písničkáři, a teprve na druhém místě se obvykle zmíní jako básník. Já bych to pořadí otočila. Pro mne je především básník. Představte si, že by své texty nezhudebnil a nedoprovázel na kytaru a vydal je v básnické sbírce. Kolik lidí by si je asi tak přečetlo? Kryl je dopravil k lidem zpěvem, a tím obešel překážky, které by jinak stály v cestě k jeho poezii v podobě všelijakých racionalizací, rigidních představ a předsudků. Cesty našich pacientů k novému pochopení poezie jejich vlastních životů by zůstávaly podobně zarubané, kdybychom neměli dovednost vytvářet v terapeutických rozhovorech příznivé klima, ve kterém se otevírají brány tvořivosti a chuti ke změně. Metafora je samozřejmou součástí naší práce. Někdy je metafor během jediného terapeutického sezení jak nasypáno.

V.: Je to pravda. Básně se dají některé situace vyjádřit mnohem přesněji než matematickým vzorcem. Básnický jazyk je pravým opakem vědeckého. Ten se totiž snaží vyslovit Pravdu tak, aby byla neměnná, navždy zafixovaná, vždy platná, asi jako Pythagorova věta. Ale zkuste Pythagorovou větou vyznat lásku! Ha?! No jasně, nevhodný příklad... Ale vezměte si, jak dlouho se používala ve vědě latina.

Mrtvý jazyk byl nejlepší volbou nejspíš proto, že se vyvíjel jen velmi pomalu, proto v něm mohly Pravdy zůstat zafixovány jako anatomické preparáty ve formalinu. Když se totiž pohnou významy slov, pohne se i realita, kterou popisují. A živý jazyk neustále mění významy, nejprve jen nepatrně, slova jako by se pokoušela vyjadřovat další a další odstíny reality, až se význam slova posune do docela jiné oblasti, než kde původně byl. Třeba „matka“ se použije nejen pro ženu, která porodila dítě, ale i pro kovovou maticku ke šroubku nebo pro kvasnou kulturu.

Neexistuje nic takového jako vnitřní řeč, kterou bychom jen vydávali navenek. Mysl si žije svým vlastním životem, obrazy, pocity, které se pokoušíme druhým sdělit, je-li třeba, hledáním vhodných slov. A saháme po takových, která se tomu vnitřnímu stavu co nejvíc podobají... „Je to hustý,“ zvykly si říkat naše děti o kdejaké situaci. Většina metafor ožije v jedinečném případě. Když se hodí častěji, když se situace, kterou metafora nějak vystihuje, opakuje, pak se může rozvíjet, prohlubovat, až se zafixuje. Zkušenosti z jedné oblasti mohly obohatit jinou oblast.

Metaforu nám darovaly právě jazyky dnes už mrtvé. Nejstarší jsou metafory vztahů k tělesnosti, obdoba českého „mám ho plné zuby“. Můžete uvést příběh, v němž fyzické metafory přispěly k odhalení skryté příčiny problému?

V.: Ale to je naprosto běžné. Většina psychosomatických příznaků ukazuje na nějakou skrytou symbolizaci situace, ve které se člověk nachází a nemůže se z ní dostat. Já jako klasický lékař jsem se musel dlouho přesvědčovat, že tomu tak je. Už v osmdesátých letech jsem při seznamování s pacientem začal používat časovou osu, což je jen lépe organizovaná anamnéza. V ní se objeví vedle sebe somatické projevy organismu a jejich psychosociální kontext. Divil jsem se, když bolest v noze bránila matce dvou malých dětí po rozvodu doslova „stát na vlastních nohou“. Častá je bolest za krkem u lidí, kteří toho „mají moc na krku“, bolest ramene a omezená hybnost u žen po odchodu dětí, jako by v nich „ztratily svou pravou ruku“, silné šumění a pískání v uších u těch, kdo raději pro

samý hluk „neslyší vlastní myšlenku“ tam, kde jsou vlastní myšlenky na skutečnou situaci nebezpečné, nebo nesnesitelné. Takových metafor jsou celé překladové slovníky, třeba od Detlefsona (*Nemoc jako symbol*) nebo Heyové (*Miluj svůj život*). Potíží je v tom, že nemá jít jen tak o překlad něčeho, co tělo pacientovi říká a on tomu, na rozdíl od experta, nerozumí. Je to asi jako se snem a snámem. Je velký rozdíl číst si o snu ve snáři, nebo si o něm povídat s psychoanalytikem.

Ládo, vidím, že listuješ ve svých zápisech.

L.: Mohu nabídnout výňatek ze svého zápisu desátého psychotherapeutického sezení tak, jak jsem ho zachytila bezprostředně po odchodu manželů v těžké manželské krizi. Neodhaluje jen jednu statickou příčinu problému, ale ukazuje, jak celý proud metaforické řeči může výmluvně vystihovat dynamiku páru muže a ženy:

„Po minulém výbuchu a útěku muže jsem připouštěla možnost, že už nepřijdou. Jsou tu a muž je proměněný. Omlouvá se, už v tramvaji si sypal popel na hlavu. Na dnešek se nechal přemluvit ženou a také skoro dospělé dcery se zapojily, aby šel. Beru mu pocity viny, tady to není společenský rozhovor, emoce sem patří, oceňuji, že dokázal přijít, a současně jej vybízím: Je důležité, aby to bylo jeho rozhodnutí. Poprvé s ním vedu rozhovor, ve kterém to není na jeho straně jen slovní průjem bez kontaktu. Je pozorný a zvědavý k tomu, co říkám, dokáže si počkat, najednou umí naslouchat. Ovšem v komunikaci se ženou je to pořád stejné, tím spíš, že dnes je naopak ona naprosto odbrzděná. Je špičatá, útočná, agresivní, nechápu, jak to může muž vydržet, a zahlédnu jeho slovní průjem jako účinný štít. Ale tím roztáčí jen víc a víc jejich zacyklení:

Čím víc se muž brání, tím zuřivější a agresivnější je žena. Je překvapený, že za ženina souhlasu opakuji, co se tu minule dělo, když v afektu vystřelil, ani nepozdravil. Žena byla smutná. Mluvila o něm hezky, že ho má ráda, ale ona se za ta léta rozvinula, vyrostla z malých bot. Jenže on zůstal u původního zamilování. Ten rozdíl žena bolestně nesnáší. Potřebovala by, aby se rozvíjeli spolu. Musí a chce vydržet kvůli dětem, ale je to pro ni těžké, je strašně unavená. Jeho minulý afekt a ten

dnešní ženin přirovnávám k opravdovému průjmu. Když se vyprázdníme, situačně to pomůže, jenže to smrdí všude kolem. Žena poněkud ztichne a potvrdí má slova. Doma se drží ukázněně, tady si dovolí jít se zlostí ven. Nechávám ji nadávat a křičet, co všechno se nedá vedle Něj vydržet, a klidně mluvím s mužem, který natahuje krk, abychom se v tom jekotu slyšeli. Tu se muž odkloní k ženě a spouští paralelní monolog proti monologu ženy.

Zabořím se do křesla a čekám, až si všimnou. Nevšimnou si, a tak se tiše vkládám do jejich hádky, kde není slyšet vlastního slova. Nakonec dosáhnu, že ke mně zpozorní. Mluvím o jejich mimoběžnosti, komunikačních pravidlech, a že už neposlouchám obsah toho, o čem se hádají. Muž racionálně o emocích, žena jedna emoce. Sáhnu po kamenech, abychom tu situaci znázornili. Žena si vybere kámen, poznala, že je od Mrtvého moře. Muž komentuje ten svůj: celý vyžraný, děrovaný. Pak chci, aby žena zpodobnila svou dnešní zlost. Rázně vyrovná hradbu mnoha kamenů mezi sebe a muže. Muž na to nevěřičně kouká, konečně jsou trochu zticha. Žádám muže, aby vybral svou zlost – bezmocnost – zoufalství. Vybere pichlavý, ale úhledný a vlastně hezký malý plod eukalyptu. Směřuji se, že je takový hezký a malý, tak cudně přidá ještě jeden takový k tomu prvnímu. Nechávám to tak a oceňuji, že už také něco ví o svých emocích. Sebe dávám jako diváka na úroveň hradby tak, že mohu sledovat oba, a ptám se, jak by spolu mohli zkoušet mluvit, aniž by naráželi na tu obrovskou bariéru mezi sebou.

Žena mluví najednou smutně, ne zlostně, jaká je vyprahlá a zoufalá, unavená, jako poušť. Chodí po doktorech se zažíváním. Je hubená, jako vysušená, samá kost. Kdyby nebylo dětí, už by s ním nebyla. A muž také naprosto autenticky a tiše říká, že je ale pro něj mnohem horší snášet ženinu vyprahlost, než když ho kamenuje svou zlostí. Na chvíli promlouvají spolu. Nabízím jim, že to je také asi ten důvod, proč vznikla ta hradba. Je projevem neštěstí, že nenastává to, co si oba přejí, žena to MUSÍ vykřičet: Dávno není nic, co by spolu sdíleli! Žena se znovu rozkřičí. Zase se zabořím do křesla, a pak tiše, do jejího ječení, začínám promlouvat s mužem ve prospěch ženy. Sahám po bajce O lišce a čápu.“

A tak dále. Tady na několika řádcích a ve skutečnosti za několik desítek minut jsem napočítala na třináct metafor! Emoce metaforu ztělesňuje, ale je tomu i naopak, tělesnost prožíváme ve své psychice, kterou vyjadřujeme a tvarujeme do slov, také v metaforách.

V: Tak o tomhle my lékaři nemáme ani ponětí. Celé naše vzdělání se pohybuje v racionální rovině, emoce se naučíme velmi účinně potlačovat. Vzdělání českého lékaře je možné přirovnat k přípravě vojáků rychlého nasazení. A výsledky tomu odpovídají. Nemáme ponětí o svých vlastních emocích, a pacientovy emoce pokládáme za překážku v naší práci.

Lékař jistě musí dialog řídit, vymezit role. Musí přesvědčivě oslovovat, nesmí mít „ucpané uši“, a navíc by neměl naplno projevit své emoce. Není naučeným potlačováním emocí nakonec celý „ucpaný“?

V: Při setkání jde buď o monolog, nebo o dialog. Lékaři stejně jako jiní odborníci mají tendenci k monologickému jednání. Věří, že disponují informacemi, které ostatní potřebují. Jakmile zjistí, jak zní pacientova otázka („proč mě bolí oko?“ „proč mám průjem?“...), dají se do hledání správné odpovědi. Kdyby ji nenašli, asi by to považovali za selhání. Ono to vypadá jako dialog: otázka – odpověď. Pacient neví – lékař ano. Ale skutečný dialog vyžaduje jiné nastavení: ochotu nechat se druhým ovlivnit. Setkání dvou osob, které se vzájemně promění, ovlivní. Pravdu nemá jeden nebo druhý, ta se nachází někde mezi nimi. Oba jsou ochotni vydržet zneklidnění, které setkání s druhým způsobí, pokud nás opravdu ovlivnilo.

Ten dojem „ucpaného“ lékaře, to je vlastně dost výstižné. Lékař tradičně vychovaný je vybaven jednoznačnými pravdami, staví se většinou (při vši dobré vůli pomáhat lidem) do nadřazené pozice, která takový dialogický postup neumožňuje. Vlastně se opevňuje proti pacientovi vědomostmi, přístroji, laboratorními výsledky, horami vyplňovaných papírů. Vina není jen na lékařích. Sami pacienti chtějí zažít jistotu, že lékař je dostatečně vzdělaný (a on musí být vzdělaný), a vědět, že jim dovede poradit a pomoci.

Stále častěji je ale tento zavedený rituál mezi lékařem a pacientem narušován zvýšeným sebevědomím pacientů a jejich informovaností. Lékaři jsou z toho zmatení a zneklidnění a uchylují se tím více k monologickému jednání. Chybějící porozumění pak nahrazují nejrůznějšími písemnými doklady, např. poučeným souhlasem.

Není to tak, že mimoběžně reaguje ten, kdo se někoho nebo o někoho bojí? Daří se vám občas příčinu strachu odhalit a narušený „komunikační obvod“ zase „opravit“?

L.: Tvoje otázka, tak, jak ji formuluješ a možná ani nemyslíš, prozrazuje rozšířenou představu psychoterapeuta jako opraváře důmyslného hodinového stroje, kterým by člověk snad měl být. V rodinné terapii říkáme, že nejsme odborníky na život pacienta, ale na proces terapie. Dodržujeme určitá pravidla a vytváříme bezpečný mentální prostor pro děj, o kterém nemůžeme předem říci skoro nic. Rodinná terapie vnáší do medicíny úplně jiné paradigma, než které v ní platí nejméně posledních sto let. Moderní medicína je vystavěná na pozitivistické vědě, na objektivních důkazech a experimentech, které je možné opakovat. Proto se tolik mýjíme. Na jedné straně jsou ti, kteří smejí považovat za seriózní pouze objektivní data, tělo je pro ně něco jako hardware v PC. Na druhé straně jsou pracovní psychoterapeutů, ve kterých se vedle tzv. tvrdých dat jedná stále jen a jen o subjektivní prožívání a nakládání s mezilidskými vztahy.

Na co se nezeptám, to se nedovím a v žádné učebnici nenajdu. Teprve když mi pacienti zprostředkují a já spolu s nimi prožiju výpověď o jejich bídě a nouzi, teprve pak mohu najít i v odborné literatuře, že podobnými, ale nikdy stejnými, nikdy stejně opakovatelnými zkušenostmi prošli i další, třeba zkušenější kolegové. Mohu s nimi svou zkušenost porovnávat, inspirovat se jí (vdechnout ji), zažít (psychicky metabolizovat) a proměněnou nabízet k inspiraci (vdechování) svým pacientům. Psychoterapeutovým nástrojem je jeho vlastní prožívání.

Ve vztahu pacienta a terapeuta platí určitá etická pravidla a jedno z nich se nazývá *justice*, spravedlnost. To znamená, že

odpovědnost za výsledek terapie má být rozložena rovnoměrně mezi terapeuta či terapeutku a pacienta či pacientku, popř. členy jejich rodiny. Když se někdo jen veze a čeká na ostatní, že se propracují ke společným změnám i v jeho prospěch, není to spravedlivé. Terapeut dává k dispozici své vzdělání a zkušenost, pacient úsilí vyznat se ve své životní situaci a hledat, jak by mohl uspořádat své záležitosti novým, dosud nevyzkoušeným způsobem, aby on sám, ale i jeho blízcí mohli žít zdravěji, vlastně dospěleji. Vztah je to rovnoprávný, i když není symetrický. Terapeut je za svůj čas a odborné vedení placen, pacientovi je k dispozici, doslova se mu věnuje. Neplatí to naopak, pacient se terapeutovi a jeho životu nevěnuje. Proto je spravedlivé, že za jeho práci platí.

Tuším, že klíčem k pacientovu uzdravení není jen terapeutova komunikační dovednost, nýbrž ochota zažít aspoň na chvíli cizí trápení. Necítíte někdy po celodenní práci nutkání reagovat i na lidskou bolest v divadelní hře?

V.: Jako že bychom psali třeba divadelní hry, abychom měli kde ty outězky odkládat? Divadlo a literatura někdy vypadají jako výsledek sebeterapie šílených autorů, to je pravda. Ale já si nemyslím, že taková literatura je dobrá. Když je autor zdecimovaný svým okolím, zavalený zoufalstvím, těžko se povznáší do výšin skutečné literatury. Ta přece obohacuje čtenáře, ukazuje mu další rozměry života, možnosti, jak integrovat zlo do celku našeho světa tak, aby neškodilo.

Já od knihy nebo od divadla očekávám něco jako očištění, povznesení, proměnu. Naše setkávání s příběhy vede k zvláštnímu procesu, ve kterém jako by se části příběhů detoxikovaly a takříkajíc recyklovaly. To znamená pomoci příběh převyprávět tím, že poukážeme na jiné aspekty reality, ty, které nemocný nevidí, nemůže vidět, nebo si je prostě neuvědomuje. Detoxikované příběhy pak vracíme do oběhu (recyklujeme) tím, že jejich části používáme v dalších případech. Třeba takto: ... „tak mě napadá, že podobnou situaci měla jiná žena, ale ta měla čtyři, ne dvě děti. A představte si, že...“ Míváme ale jiné pokušení: varovat lidi před chybami, které jsou nejčastěji zdrojem jejich problémů. Napadá nás, že máme opravdu

mimořádné štěstí, když můžeme s tolika rodinami v důvěrném rozhovoru vidět, jak se lidé dostali do problémů, jak se zapletli do nemocí, a čím se pak uzdravili. Nemělo by se to hlásat veřejně, aby se z toho mohli ostatní poučit? A co myslíš, že nám z toho vychází? Obyčejné Desatero. Prostě návod na „věčný život“ je návodem na trvale udržitelný lidský svět.

Myslela jsem to jinak: jestli po celodenní práci nevnímáte třeba politika v televizi jako pacienta a v duchu mu nekladete otázky...

L.: To souvisí s tím, jak a zda umíme svou práci v soukromí vypnout. Není to zrovna lehké ani samozřejmé. Připomněla jsi mi jedno divadelní představení, na které jsme po práci přiběhli na poslední chvíli, čekali jsme, že přijdeme na jiné myšlenky. Světla zhasla, na scéně se objevil herec a jeho první věta zněla: „Jsem psychiatr!“ Ten mi dal! Anebo přijdete do společnosti známých a polovina z nich s vámi chce konzultovat své rodinné problémy. Pro jiného jste zas divné zvíře, na které je potřeba dát si pozor. Lidi mají různé představy o tom, co všechno můžete způsobit, a mnozí se domnívají, že každému vidíte až do ledvin.

Je tu zas ta představa hodinového stroje. Stačilo by nasažit si nějaké naše údajné kukátko, a hned uvidíte, kde se co pochroumalo. Co huř, rozdáváte v očích takových pocestných vinu. Matka nebo otec, jejichž dítě neprospívá, si logicky kladou otázku, jestli nejsou špatní rodiče, a už předem se bojí, že jim to strašné podezření potvrdíte. Čím déle dělám svou práci, tím méně je mi jasné, kdo za co může. Nepříznivé symptomy dětí i dospělých bývají často výsledkem souhry mnoha okolností a vztahů, ve kterých každý dělá v dobré vůli to, co nejlepšího umí. Potíže jsou generovány vlastnostmi celku, systémovými vlastnostmi organismu rodiny.

Vláda to má dobré. Má proti předsudkům lidí recept, a hlavně povahu. Říká tomu vrtění ocasem. Umí oslovit každou prodavačku, známého i neznámého, pochválit, poklábosit. Naučil se to od svého psa. Ten vrtěl ocasem pokaždé, když chtěl dát najevo, že se nebude prát a že si chce hrát. Já si naopak odpochínu tak, že přestávám vnímat, co je kolem, a tu prodavačku ani nevidím. Přestože mám tu práci opravdu ráda, každý další

pohled z očí do očí po plném dni s pacienty je pro mě navíc. Ovšem s výjimkou dětí a vnoučat. S těmi se mi práce vymaže z hlavy okamžitě. Případá mi to jako kouzlo. Na práci zapomenou, s těmi jako bych přestoupila ze světa do světa. Je to jako dýchání: dovnitř a ven, dovnitř a ven.

A politici? Nebo komentátoři? Myslím, že mě snad ani neobtěžují myšlenky na to, čím ti lidé jsou v osobním životě, to by mě musel někdo přinutit, abych se zamýšlela. Asi bych tomu vzdorovala. Přijímám nebo odmítám je asi tak jako každý jiný průměrný volič. Hledím na ně s nadějí nebo obavou podle toho, co způsobují ve společnosti, v rodinách, na mezinárodním poli. V rodinné terapii jsme vybaveni systemickou teorií. Podle ní pak vidíte všechny věci v kontextu. Ten, kdo se to naučí, asi už takový způsob myšlení neodkládá. Alespoň já to neumím a vlastně ani nechci umět.

Jenže terapeut trochu „vidí druhým až do ledvin“, i když nechce. Kdysi jsi, Lído, poznala, že nadšeně opěvuju místo, kde společně pobýváme, protože ve skutečnosti chci oddálit návrat k problémům, které mě čekají doma.

L.: Pochybuji, že jsem v tom tvém případě něco *poznala*. Spíš jsem něco plácla, možná to měl být vtíp. Ale vidíš, co se v tobě tou poznámkou, ať už chtěnou nebo nechtěnou, rozehrálo. Ano, souhlasím, je to kouzlo jazyka. Jeden něco řekne a ve druhém těch pár slov uvízne jako semeno v půdě, které buď vzraje, nebo se s ním nestane nic. Víc než na tom, co já vyslovila, záleželo na tom, do jaké půdy u tebe ta slova zapadla. A s tím jsem měla v té chvíli málo společného, do hlavy nikdo nikomu nevidí, ani my ne. Kdybys tehdy neměla doma problémy, jak říkáš, asi by po tobě moje věta sjela jako po skle a dnes bys o ní neměla ponětí. Přece však tu je jeden fenomén, se kterým v přirozených vztazích zápasím.

Každý jsme ostatním jakýmsi zrcadlem, které je více nebo méně výstižné. Někdy bývá ten obraz znejasněn dalšími postavami z našeho života, a tak se snadno stane, že nedokážeme postřehnout, když se nám ten druhý rozostří do podoby třeba otce, babičky nebo šéfa. Odborně se takový fenomén v psychoterapii nazývá *přenos*. Psychika ho vytvoří snadno bez našeho

vědomí, tak trochu nás ošálí. Jde o přirozený jev, který se nám děje všem, a psychoterapeuti se jej naučili od dob Freudových využívat k léčbě. Osoby, které pro nás mají zvláštní význam, například rodiče a všechny neformální autority, jsou snadněji vystavovány situacím, ve kterých se stávají pro ostatní přenosovými figurami. To znamená, že si je druzí lehce „přetvářejí“ do obrazů, které ve svém životě z nějakých důvodů potřebují, připisují jim vlastnosti, které tito lidé buď vůbec nemají, nebo je jen připomínají. A to se nám mimo práci špatně odkládá. Mezi cizími lidmi, kteří nás neznají, to tolik nehrozí, a nehrozí to ani s lidmi, kteří nás mají prokouknuté. Jako třeba mezi přáteli, kteří vás dovedou brát takové, jací jste. Ale na místě, kde jste se stali neformální autoritou a ostatní vás znají spíše z dálky, stáváte se snadno obětí, materiálem ke zkreslování. Nemám to ráda. Připadám si pak jako věšák na cizí postavy.

V.: Na druhou stranu nám naše praxe přináší „zostřený pohled“. V pohádce o Dlouhém, Širokém a Bystrozrakém je přece postava, totiž právě ten třetí, který musí nosit šátek na očích, aby neškodil. Jako dítě jsem se divil, jak by mohl někdo pouhým pohledem škodit? Ale dnes mi to už není tak divné. Stačí se často pozorně dívat, a skutečně na sebe lidé hodně prozradí pouhým pohybem, pohledem, slovem. Zvláště když promluví, hodně se o nich lze dovědět. Na to člověk nemusí být terapeutem, stačí být pozorní a dost dlouho na světě, aby nám zkušenost řekla... vždyť od toho máme celý ten složitý aparát, mozek, aby sbíral zkušenosti a tím nás chránil před nebezpečím. Učitelka v mateřské škole se také doví o rodičích dítěte z jeho reakcí mnohem víc, než by si rodiče přáli. A v Hrabalově knize *Obsluhoval jsem anglického krále* je krásný příklad toho, co všechno se dá o člověku přečíst z jeho chování, oblečení, řeči, když je číšník pozorný.

Myslím si, že v tomto směru každý může v jakékoli práci s lidmi dosáhnout mistrovství právě dobrým pozorováním. A ten šátek na očích? Nikdo není zvědavý na moje postřehy, když jsem jen tak přišel na návštěvu. Už jsem si zvykl, nebo aspoň doufám, že se mi to daří, neříkat nic, na co se druhý neptá. Nepoučovat, nevyučovat, neposuzovat. Myslím, že se mi daří nic si nemyslet. To je ten šátek na očích.

Mnohé osobnosti bývají okolím vnímány jako „otcové“, „matky“, nebo dokonce „bohové“ (celebrity), od nichž národ očekává pomoc. Například jedna moje sousedka kdysi nosila v kapse telefonní číslo Havlovy prezidentské kanceláře „pro větší pocit bezpečí“. Nezměnil se národ na mateřskou školku hledající tatínka?

L.: Kdysi se mi stala zvláštní příhoda. Jela jsem tramvají a v jakémisi zamyšlení, dávno už nevím, o čem jsem přemýšlela, jsem se rozhlédla po tvářích kolem sebe, a náhle jsem uviděla nějakým svým vnitřním zrakem v té tramvaji samé děti. Byl to vjem náhlý, silný, přesvědčivý. Od té doby už zase vídám na veřejnosti především dospělé, ale také současně „vím“, že jsme všichni pořád tak trochu děti. Rozhlížíme se, kdo je ještě dospělejší, komu bychom mohli bezpodmínečně důvěřovat, kdo je moudřejší, mocnější, aby nám ukazoval cestu, řešení svízelné situace, kdo by nás utěšil.

Místo pro Boží moudrost mají v našich krajích mnozí prázdné třeba už několikátou generaci. To místo nám je pravděpodobně vrozené jako například sexualita. Nezmizelo, jen se vyprázdnilo. A nasává kohokoli, kdo by mohl nereflektovaná, nevědomá přání a očekávání naplnit. Vzdálené, a přitom silné neformální autority se snadno stávají náhradními figurami. Není na tom nic špatného. Rosteme a zrajeme jen ve vztazích. I ty iluzorní mohou významně posloužit, jako herci v divadle nebo ve filmu. Tam to také nejsou ty opravdové postavy, za které je na scéně máme a emocionálně silně prožíváme. Avšak právě ty prožitky jsou autentické. Ty nejsou jen „jako“. Jsou opravdové, jsou pravdivé, jsou hluboce osobní. V nich trpíme, radujeme se, a když je lehkomyšlně neodložíme, jakmile z divadla nebo kina vyjdeme ven, objevujeme sami v sobě to, co bychom jinak nezažili, neuvědomili si, nezakusili, vyvíjíme se, vyrůstáme z dětských střevíčků. Zrajeme k odpovědnější dospělosti. A stáváme se pro ostatní snadno těmi figurami, které zase jim pomáhají dospívat. Dospělost se předává z generace na generaci. Není nic smutnějšího než dítě, které je předčasně dospělé, dospělejší než jeho rodiče. Tam se životní síla obrací proti směru času.

OBSAH

Úvod – – – 7

O dvou ve třech – – – 11

Jazyk žen a mužů – – – 21

Sexualita – – – 53

Rodina jako organismus – – – 87

Proměny vývojových fází podle dítěte – – – 117

Sociální porod – – – 145

Kam směřujeme? – – – 171

Slovo na závěr – – – 231

Pavla Loucká /
Ludmila Trapková a Vladislav Chvála
ŽENA A MUŽ V RODINĚ

Obálku s použitím fotografie V. Chvály a L. Trapkové
a grafickou úpravu navrhl Vladimír Verner

Fotografie v textu Arnošt Toms

Vydalo nakladatelství Vyšehrad, spol. s r. o.,
roku 2014 jako svou 1282. publikaci

Vydání první. AA 12,11. Stran 240

Odpovědná redaktorka Radka Fialová

Vytiskla tiskárna Finidr, spol. s r. o.

Doporučená cena 268 Kč

Nakladatelství Vyšehrad, spol. s r. o.,

Praha 3, Víta Nejedlého 15

e-mail: info@ivysehrad.cz

www.ivysehrad.cz

ISBN 978-80-7429-479-2